

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף השפות
הפיקוח על הוראת העברית

משימה בהבנת הנקרא ובהבעה בכתב

**עלפי עקרונות שלהב"ת
ובדגם מבחן "תמונת מצב" באוריינות שפה לכיתה ח**

משימה זאת מבוססת על משימה שפותחה בעבר על ידי הפיקוח על הוראת העברית בעבודה משותפת עם צוותי תחומי הדעת השונים. רציונל המשימה הוא כי האוריינות משרתת את תחומי הדעת השונים, ויש לה היבטים גנריים ודיסציפלינריים.

המשימה היא בבחינת דגם לעבודה ואינה מחייבת שימוש בטקסטים הספציפיים המופיעים בה. כלומר, הצוותים רשאים לבחור טקסטים דומים מתחומי הדעת השונים בנושאים השונים מתוך תוכניות הלימודים. חשוב להקפיד על דגמי התשואול המוצגים במשימה, על פי [מפרט הבחינה](#) שפורסם באתר ראמ"ה.

שימו לב :

- ✓ בפרק **הבנת הנקרא** מומלץ לעסוק בשיתוף המורים לגאוגרפיה ולהיסטוריה (תחומי הדעת השותפים למשימה). מומלץ כי התשובות לשאלות הפתוחות ייבדקו גם מבחינת המבנה, הלכידות והתקינות.
- ✓ מטלת **הכתיבה** תועבר בשיעורי עברית במסגרת הוראת הכתיבה. למורים שאין בכוונתם לקיים אותה כמבחן, מומלץ לקיים דיון מקדים בנושא החיבור כבסיס לכתיבתו.
- ✓ המשימה יכולה להינתן בעבודת כיתה, בעבודת בית או במבחן, כחלק מיחידת הוראה או כיחידה בפני עצמה.
- ✓ המשימה ניתנת לעריכה ואפשר להשמיט ממנה שאלות או להוסיף לה שאלות כראות עיני המורים ובהתאם לנושאים שנלמדו.

במשימה זאת שני חלקים :

חלק ראשון – הבנת הנקרא

במרכזו של חלק זה שני טקסטים ושאלות עליהם :

- **טקסט עיוני** מתוך ספר לימוד בהיסטוריה על אודות צמיחת החסידות
- **טקסט מידעי** על אליעזר בן יהודה ותחיית הלשון העברית

השאלות בפרק זה הן בממדי ההבנה השונים : איתור מידע ; הבנה : פרשנות והיסק ; והערכה ביקורתית ורפלקציה. נוסף על כך, יש שאלות העוסקות באוצר המילים העולה מן הטקסטים.

חלק שני – הבעה בכתב

בפרק זה מטלת כתיבה של טקסט עיוני

חלק ראשון – הבנת הנקרא

במשימה זו שני טקסטים. קראו את המאמרים וענו על השאלות.

טקסט 1

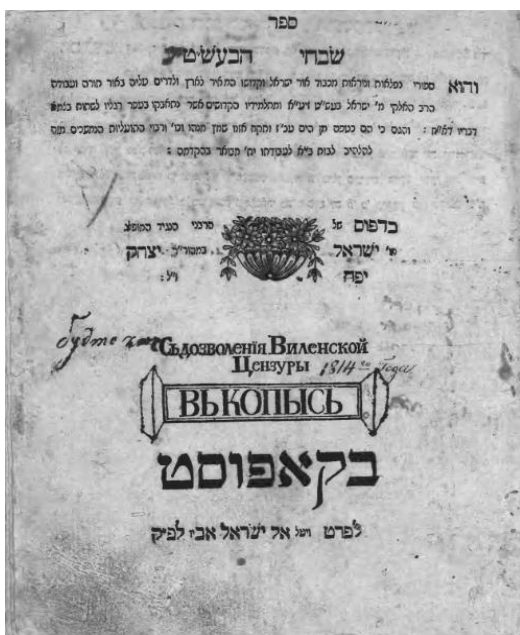
קראו את הטקסט שלפניכם, וענו על כל השאלות שאחריו.

צמיחת תנועת החסידות

מעובד על פי "מסע אל העבר מימי הביניים ועד העת החדשה", קציעה טביבאן, מטח 1997, עמודים 378-379

1 החל מן המחצית השנייה של המאה ה-18 צמחה בפולין תנועת החסידות. רבי ישראל הבעל שם טוב (הבעש"ט) נחשב אבי התנועה. בימי יורשיו החסידות התפשטה בין יהודי מזרח אירופה ותוך כמה דורות היא הקיפה חלקים נרחבים של יהודי מזרח אירופה. רבים משתייכים לתנועת החסידות גם בימינו.

ייסוד תנועת החסידות

המהדורה הראשונה של הספר "שבחי הבעש"ט" משנת 1815 מתוך דף השער: "סיפור מוראות ונפלאות על קדושתו ועל גדולתו של הצדיק המובא מתוך הערצה כלפיו".

5 הבעש"ט (1698-1760) חי במזרח אירופה וגדל יתום מאב ומאם. הוא התפרנס למחייתו מעיסוקים שונים, ובין היתר שמר בבית מדרש ולימד תינוקות. ואולם, את פרסומו קנה 10 כ"בעל שם", רופא עממי המרפא באמצעות קמעות, השבעות, עשבי מרפא וכדומה. בזכות פעילותו כ"בעל שם" הוא נודע כאדם קדוש, שביכולתו לחולל נסים. יש בידינו ידיעות מעטות 15 על דמות הבעש"ט, והמקור של רובן בסיפורים שסופרו בין החסידים. הקובץ הקדום והחשוב ביותר של סיפורים אלה הוא הספר "שבחי הבעש"ט", שהופיע 55 שנה לאחר 20 מותו.

התגבשות תנועת החסידות

לאחר פטירתו של הבעש"ט (1760) נעשה תלמידו, **רבי דב בֶּר, המכונה "המגיד ממזריץ"**, למנהיג התנועה. בימיו התפשטה החסידות מבחינת ההיקף הגאוגרפי גם לרוסיה הלבנה ולליטא. הרחבת השטח הגאוגרפי גררה גם גידול במספר החסידים: מימיו של המגיד נהפכה התנועה מחוג מצומצם של תלמידי הבעש"ט לתנועה של אלפים. 25

בעוד שהבעש"ט הרבה במסעות ובנדודים בין חסידיו, **ישב המגיד ממזריץ'** בעיקר במקום אחד. מקום מושבו נעשה מוקד עלייה לרגל שאליו נהרו כל המבקשים לשמוע תורה מפיו. כך החלה להתגבש ה"**חצר**" של מנהיג החסידות. אל החצר נהרו החסידים בכל ימות השנה כדי לקבל את עצת הרבי וברכתו וכדי לשמוע מפיו דברי תורה. התכנסויות מיוחדות התקיימו בחצר הרבי בימי שבת וחג. בכינוסים אלה היה הרבי משמיע דברי תורה, בעיקר פירושים על פרשת השבוע, והחסידים סיפרו מעשיות על גדולתם של צדיקים, ושרו ניגונים חסידיים מיוחדים. 30

מקהילה לעדה

מרכז הכובד של החיים היהודיים עבר מן הקהילה אל **העדה החסידית**. החסיד לא השתייך לקהילה המתגוררת בעיר מסוימת ובראשה "רבי", אלא נמנה עם עדה חסידית שבראשה עמד ה"צדיק", הרבי. בין השתייכות לקהילה לבין השתייכות לעדה החסידית היה הבדל. הקהילה הייתה ארגון מקומי שחבריה היו יהודים מאותה עיר, ונושאי התפקידים בתוכה מונו לתפקידם. לעומת זאת העדה החסידית השתרעה על אזור גאוגרפי רחב, וה"צדיק" שעמד בראשה זכה למעמדו בזכות הסמכות האישית שהקרין, הידע שלו או ייחוסו. ההשתייכות אל העדה נעשתה מתוך בחירה אישית של החסיד. אדם הצטרף לעדה החסידית מפני שהזדהה איתה, ביקש לאמץ את אורח החיים שלה, ורצה לדבוק בצדיק העומד בראשה. החסידים האמינו שהצדיק ניהן ביכולת רוחנית יוצאת דופן, ולכן הוא יכול לתווך בין האדם לבין אלוהים ואפילו לבטל גְזָרוֹת קשות המוטלות על הציבור או על יחידים. החסידים ניהלו את חייהם לפי הדרכת הצדיק. הם פנו אליו בבקשת עזרה בכל נושא: עסקה מסחרית, שידוך מתאים, מעבר לעיר אחרת ועוד. 45

תורת החסידות

עקרונות החסידות התגבשו במהלך התפתחותה של התנועה. החסידות העמידה במרכז העשייה הדתית את **התפילה**, כי לדברי החסידים זוהי הדרך שבאמצעותה החסיד יכול להגיע לקרבה לאלוהים ול**דבקות בו**. החסידים האמינו כי אין לעבוד

את ה' מתוך עצבות, בסיגופין (סיגופים) ובחומרה אלא מתוך שמחה והתלהבות. 50 לדברי החסידים, העצבות מונעת מן האדם את הכוח להתמסר לעבודת האלוהים, לכן התפילה החסידית נאמרה בהתלהבות רבה, שבאה לידי ביטוי בהרמת קול ובשירה.

החסידות בעת החדשה

במשך השנים התפצלה התנועה החסידית לחצרות רבות. במהלך המחצית הראשונה של המאה ה-19 השתנה אופייה של התנועה, והתפתחה מנהיגות שושלתית, הממשיכה עד היום. בזמן השואה הושמד חלק גדול מהתנועה, אך 55 אדמו"רים¹ וחסידים שנמלטו מאימתה ייסדו מחדש קהילות, בעיקר בארץ ישראל ובארצות הברית. למרות ההתפתחויות המודרניות, והפגיעה הגדולה שספגה התנועה בתקופת השואה, היא ממשיכה לגדול ולהתפתח אף במאה ה-21, ומהווה חלק מרכזי בחברה החרדית בישראל.

¹ אדמו"ר: ראשי תיבות של אדוננו מורנו. כינוי כבוד שגור בפי החסידים למנהיג שלהם

ענו על כל השאלות שלפניכם.

1. מה מאפיין את ההשתייכות לעדה החסידית. ציינו שני מאפיינים שונים. (4 נקודות)

א.

ב.

2. השלימו את הטבלה שלפניכם על פי הטקסט. (7 נקודות)

תהליך ההתפתחות של התנועה החסידית

בתקופת הייסוד	בתקופת ההתגבשות	בעת החדשה	
1	2	3	שמו של המנהיג או כינויו
4	5	ישראל וארצות הברית	מזרח אירופה
	6	חלק מרכזי בחברה החרדית בישראל ובארצות הברית	חוג מצומצם של תלמידים
	7		עיקר פעילותו של המנהיג
	השמעת דברי תורה, מתן עצות וברכות		

3. א. לשם מה מחברת הטקסט מקפידה לציין שמקור המידע על הבעש"ט הוא

הסיפורים שסופרו בין החסידים?

השיבו עליפי הטקסט ועליפי הצילום של דף השער "שבחי הבעש"ט". (2 נקודות)

כדי שלא נתייחס למידע כאל עובדות בדוקות.

כדי שלא נטיל ספק במידע על הבעש"ט.

כדי לנמק את עמדתה ביחס לחסידות.

כדי לשכנע בדיוק הפרטים שנמסרו בספר.

ב. מה תפקיד ההערה על האדמו"ר הכתובה בתחתית הדף השני?

הקיפו את התשובה הנכונה. (2 נקודות)

- הפניה למילה דומה
- הסבר המילה
- ציון מקור המילה
- דוגמה לשימוש במילה

4. מה מופיע בפסקות על התגבשות תנועת החסידות בשורות 21-32?

הקיפו במעגל את התשובה הנכונה. (3 נקודות)

- פירוט הגורמים להתפשטות החסידות.
- תיאור של התפשטות התנועה החסידית.
- ציון הבעיות שהתעוררו מהרחבת התנועה.
- פירושים שונים על פרשת השבוע.

5. א. בשורה 37 כתוב: "נושאי התפקידים בתוכה מונו לתפקידם".

מהי משמעות המילה מונו? (3 נקודות)

- התנדבו
- הצטרפו
- התמודדו
- נבחרו

ב. בשורות 55-56 כתוב: "אך אדמו"רים וחסידים שנמלטו מאימתה ייסדו מחדש קהילות".

מאיזו אימה נמלטו האדמו"רים והחסידים? (3 נקודות)

6. אילו מבין הפעולות שלפניכם מתארות את דרך עבודת האלוהים האופיינית לחסידות?

סמנו את כל התשובות הנכונות. (7 נקודות)

- עבודת האלוהים בסיגופין ובחומרה
- התמסרות לעבודת האלוהים בהתלהבות
- אמונה עזה באלוהים מתוך עצבות
- דבקות באלוהים
- אמונה ברב בשל בקיאותו הרבה בתורה
- עבודת האלוהים בשירה ובניגונים
- אמונה ביכולתו הרוחנית של הצדיק

7. הבעש"ט נשאל פעם מה עיקר עבודתו, והוא השיב כך :

אני באתי לעולם הזה להראות דרך אחרת, שישתדל אדם לקנות לו שלושה דברים אלה : אהבת השם, אהבת ישראל ואהבת התורה – ואין צורך בסיגופין. (מדברי הבעש"ט)

א. ציינו איזה עיקרון מיסודות החסידות בא לידי ביטוי בתשובה זו של הבעש"ט?
(3 נקודות)

ב. מה משמעות המילה **סיגופים** (סיגופין) לפי תשובתו של הבעש"ט ולפי הטקסט? (שורה 49)
(2 נקודות)

- עינויי גוף ונפש
- אמונה מוחלטת
- עצבות ויראה
- התמסרות והתלהבות

טקסט 2

קראו את הטקסט שלפניכם, וענו על השאלות שאחרינו.

אליעזר בן־יהודה ותחיית הלשון העברית

מעובד על פי יעקב פלמן, לשוננו לעם, קובץ לשנת הלשון, האקדמיה ללשון העברית, התש"ן

1 השם אליעזר בן־יהודה קשור בתופעה מיוחדת במינה, לא רק בתולדות לשוננו העברית, כי אם בתולדות לשונות העולם בכלל, והיא: תחיית הלשון. במונח "תחייה" אין אנו מתכוונים לתחיית המתים, שהרי העברית לא הייתה מעולם שפה מתה שלא השתמשו בה כלל. ב"תחיית העברית" אנו מתכוונים להפיכת שפה שלא הייתה מדוברת דיבור יום־יומי שוטף ורגיל כ־1600 שנים, לשפה חיה וטבעית. 5 בן־יהודה היה הראשון שהטיף לתחיית העברית ואף הגשים זאת.

אליעזר בן־יהודה (פרלמן) נולד למשפחה יהודית דתית בעיירה בליטא בשנת 1858. בצעירותו עזב את הישיבה ועבר ללמוד בבית ספר רוסי. הוא הושפע מאוד מהמאבקים שניהלו עמי אירופה באותה תקופה על עצמאותם, והחליט לאמץ את 10 רעיון הלאומיות גם לעמו, העם היהודי. היישוב היהודי בארץ־ישראל באותה תקופה היה דל, ולשון היהודים, העברית, שימשה כלשון כתובה ולא מדוברת. בן־יהודה האמין כי על היהודים לשוב לארצם ולדבר בלשונם אם ברצונם להגיע לעצמאות לאומית.

ספוג ברעיונות האלה החליט בן־יהודה לעלות ארצה. הוא התיישב בירושלים, שבה 15 גרו רוב היהודים שחיו אז בארץ, מפני שקיווה שהיא תשמש מוקד לתחיית העברית, וממנה יתפשט הרעיון בארץ ובתפוצות.

בן־יהודה פעל בדרכים אחדות, ואלה העיקריות שבהן:

א. הדוגמה האישית

עוד לפני בואו ארצה היה בן־יהודה נחוש בדעתו שהוא עצמו ישמש דוגמה ומופת לדעותיו. הוא החליט לדבר אך ורק עברית עם כל יהודי שיפגוש, ודרש זאת גם מאשתו ומבני ביתו. אולם קבוצות קיצוניות בחברה החרדית התנגדו להחייאת 20 העברית כי ראו בניסיונותיו של בן־יהודה חילול קודש. קבוצות אלו החרימו את

בני המשפחה ואף דיווחו לשלטונות הטורקיים שבן־יהודה מעודד למרד נגדם. כתוצאה מכך הוא נעצר וישב שנה במאסר. משפחת בן יהודה מימשה את רעיון התחייה למרות היחס העוין של החברה והקושי בדיבור בלשון, שחסרו בה הרבה מילים וביטויים. למעשה היא הייתה למשפחה היהודייה הראשונה מאז חורבן בית שני שדיברה בעברית. כך הוכיח בן־יהודה לכל הספקנים שתחיית השפה אפשרית.

ב. הסתמכות על הילדים ועל הנוער

בן־יהודה הבין שעתיד תחייתה של השפה הוא בפי הילדים, לכן דרש שהלשון המדוברת בכל בית יהודי תהיה עברית. ועוד דרש שמוסדות החינוך היהודיים ילמדו את כל מקצועות הלימוד בעברית כבר מגן הילדים. זאת אף־על־פי שהוראה בעברית הייתה כרוכה אז בקשיים גדולים: המורים לא שלטו עדיין בעברית מדוברת, ולא היו בנמצא ספרי לימוד וחומר עזר (שירים, משחקים וכד') בשפה העברית.

ג. הסתמכות על מבוגרים

בן־יהודה דרש גם מהמבוגרים להשתתף במפעל התחייה של השפה ולדבר עברית. כדי לעזור להם בשלבים הראשונים של דיבורם הקים קבוצות שנפגשו לעתים קרובות ושוחחו בעברית. הקבוצות האלה שימשו דוגמה לקבוצות דומות שקמו אחר כך גם בחוץ־לארץ, ותרמו לקידום תחייתה של העברית. נוסף על כך פרסם בן־יהודה עיתון בשפה העברית כדי להפיץ את דעותיו ולהשפיע על ציבור רחב יותר. מאחר שהעיתונות נקראה בצמא באותה תקופה, הייתה לעיתונו של בן־יהודה חשיבות רבה בתחיית השפה.

ד. מילים מילים

בן־יהודה חשב, אפוא, שיוכל להחיות את העברית באמצעות הפעלת הציבור כולו בשמשו דוגמה אישית. עד מהרה הרגיש במוגבלותה של העברית העתיקה לשמש לשון טבעית ולספק את צורכי הדוברים בחיי היומיום, בעיקר בשל מחסור באוצר המילים. הוא הבין שמחסור זה עלול לסכן את הצלחת תחייתה של השפה כבר בשלביה הראשונים. כדי להתמודד עם בעיה זו, הוא התחיל לבנות רשימות של

מילים, מקצתן חדשות ומקצתן מילים עתיקות שנוספו להן משמעויות חדשות. עם השנים הפכו הרשימות האלה בסיס למילון המפורסם שלו "מילון הלשון העברית הישנה והחדשה".

50 נוסף על כך הוא הקים בשנת תר"ן (1890) את ועד הלשון, ועד של מומחים בעברית, שעזרו לו בחיפושיו ובחידושיו. ועד הלשון הזה הוא הבסיס לאקדמיה ללשון העברית של היום.

לסיכומו של עניין, אין זה מדויק לומר שבן־יהודה החיה את העברית, שהרי גם לפניו לא הייתה העברית שפה מתה, אך כתוצאה ממפעלו הפכה העברית לשפה טבעית, המשמשת את דובריה בכל התחומים גם בכתיבה וגם בדיבור.

ענו על כל השאלות שלפניכם.

8. אילו מבין הפעילויות הבאות, שעשה בן־יהודה, קשורות להפצת הדיבור העברי?
סמנו נכון או לא נכון, לפי הטקסט שקראתם. (6 נקודות)

	נכון	לא נכון
עזב את הישיבה ועבר ללמוד בבית ספר רוסי.	☐	☐
ישב במאסר בגין המרדה כנגד השלטון הטורקי.	☐	☐
דרש ללמד את כל המקצועות בעברית.	☐	☐
האמין כי על היהודים להגיע לעצמאות מדינית.	☐	☐
פרסם עיתונים בשפה העברית.	☐	☐
בנה רשימות של מילים שהיו בסיס למילון.	☐	☐

9. הסבירו מדוע היה חשוב כליך לחדש מילים בשפה העברית באותה תקופה. (4 נקודות)

10. א. בשורה 9 כתוב שבן־יהודה החליט **לאמץ** את רעיון הלאומיות. (4 נקודות)
הקיפו את המשפטים שבהם מתאים להשתמש במילה **לאמץ**.

- החלטתי _____ גור כלבים קטן.
- חשוב לנו _____ ארוחה טובה.
- קשה לי _____ דעות חדשות.
- מהגרים צריכים _____ זהות חדשה.

ב. בשורה 18 כתוב: "בן־יהודה היה נחוש בדעתו".
למה מתכוונים כשאומרים על אדם שהוא נחוש בדעתו? (3 נקודות)

- שהוא משמש דוגמה ומופת בדעותיו.
- שהוא החלטי וקשה לשנות את דעתו.
- שהוא מנחש שרבים יתנגדו לדעותיו.
- שהוא בעל דעות קיצוניות או נוקשות.

11. א. מה משמעות הצירוף תחיית העברית לפי טקסט זה? (3 נקודות)

ב. מדוע הטיף בן־יהודה לתחיית השפה העברית? (3 נקודות)

- כי העברית היא השפה שבה כתובים כתבי הקודש.
- כי לדיבור בעברית תפקיד חשוב בהשגת עצמאות לאומית.
- כי העברית היא השפה העתיקה ביותר בעולם.
- כי הדיבור בעברית מאפשר לילדים להבין את מקצועות הלימוד.

12. א. בשורות 30-31 כתוב: "זאת אף-על-פי שהוראה בעברית הייתה כרוכה בקשיים גדולים". מה אפשר להבין ממשפט זה? (3 נקודות)

- בגלל הקשיים הגדולים לא למדו בבתי הספר בעברית.
- אפילו המורים לא שלטו אז בעברית מדוברת.
- למרות הקשיים יש ללמד את כל המקצועות בעברית.
- כדי ללמוד עברית היה צורך בספרי לימוד וחומר עזר.

ב. בשורה 45 כתוב: "כדי להתמודד עם בעיה זו..."

לאיזו בעיה מתכוונים? (3 נקודות)

13. בן-יהודה דרש מבני ביתו לדבר אך ורק עברית עם כל יהודי שיפגשו, וכתוצאה מכך המשפחה הוחרמה וסבלה סבל רב. מה דעתכם על מה שעשה בן-יהודה? נמקו את דבריכם על-פי הטקסט שקראתם. בכתבתכם הקפידו על הניסוח, על סימני הפיסוק, על כתיב נכון ועל כתב יד ברור. (10 נקודות)

חלק שני – הבעה בכתב

מטלת כתיבה (25 נקודות)

לא אחת עולה השאלה מהי מטרתם של שיעורי עברית בחטיבות הביניים ובתיכונים, ומופנית ביקורת כנגד התכנים הנלמדים, בעיקר חוקי הלשון הדקדוק, והרלוונטיות שלהם לחיי היום-יום של התלמידים הדוברים את השפה.

לקראת "יום העברית" בבית-הספר הוחלט לערוך עיתון, ובו מאמרים שיציגו את עמדות התלמידים בשאלה זאת ובביקורת.

כתבו חיבור בנושא בהיקף של כ-200 מילים.

ב ה צ ל ח ה